

Дубовський С. О.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)

Анацька Л. Л.,

здобувач вищої освіти за освітньо-науковою
програмою «Спеціальна освіта»,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Анотація. У статті відображено поняття інтелектуальних порушень, їх причини, класифікація, обґрунтовано необхідність формування пізнавального інтересу в учнів з інтелектуальними порушеннями, показана доцільність використання для цього дидактичних ігор. Подано приклади рішення цієї проблеми на уроках природознавства.

Ключові слова. Пізнавальний інтерес, інтелектуальні порушення, освітній процес, природничі уявлення.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА У УЧАЩИХСЯ С ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫМИ НАРУШЕНИЯМИ НА УРОКАХ ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ

Аннотация. В статье отражено понятие интеллектуальному нарушений, их причины, классификация, обоснована необходимость формирования познавательного интереса у учащихся с интеллектуальными нарушениями, показана целесообразность использования для этого дидактических игр. Даны примеры решения этой проблемы на уроках.

Ключевые слова. Познавательный интерес, интеллектуальные нарушения, образовательный процесс, естественные представления.

PECULIARITIES OF FORMATION OF COGNITIVE INTEREST IN STUDENTS WITH INTELLECTUAL DISORDERS IN SCIENCES OF NATURAL SCIENCES

Abstract. The article reflects the concept of intellectual disorders, their causes, classification, substantiates the need for the formation of cognitive interest in students with intellectual disabilities, shows the feasibility of using didactic games. Examples of solving this problem in science lessons are given.

Keywords. Cognitive interest, intellectual disorders, educational process, natural ideas.

Постановка проблеми. Пізнавальна активність є дуже важливою соціально-значущою якістю особистості і формується в школярів у процесі навчальної діяльності. Вимоги до пізнавальної активності школярів з кожним роком все більше зростають, тоді, як школярі з порушеннями інтелекту в силу різних причин опиняються неуспішними в освітньому середовищі.

Актуальність формування пізнавальних інтересів у школярів з інтелектуальними порушеннями обумовлена оновленням змісту навчання, постановкою завдань формування у школярів прийомів самостійного придбання знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми виховання і розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями займалися багато відомих учених, психології. Так, в дослідженнях С.В Трикоз, Л. В. Занкова, Г.Є. Сухарєва, В.Г. Петрова, Ж.І. Шиф та інших вчених виявлені якісні особливості розвитку пізнавальних процесів дітей з інтелектуальними порушеннями. Всі вони відзначають, що у дітей з інтелектуальними порушеннями яскраво проявляються зміни в пізнавальній сфері.

Мета нашої роботи полягає у виявленні особливостей формування пізнавального інтересу в учнів з інтелектуальними порушеннями на уроках природознавства.

Виклад основного матеріалу. Проблема зацікавленості в навчанні супроводжувала весь історичний процес становлення педагогічної думки і школи. Важко знайти людину, яка нічим би не захоплювалась, а ще важче знайти таку дитину. Саме тому необхідно ґрунтуватися на інтереси самих учнів і розвивати їх. Пізнавальний інтерес – це одна з соціально значущих якостей особистості, яка формується у школярів в процесі навчальної діяльності.

В.А. Сухомлинський в своїй праці «Про виховання» вважав, що інтерес – це емоційне самопочуття, пов'язане з втіленням пізнавальної діяльності і характеризується спонуканням до даної діяльності [1].

Пізнавальний інтерес – це спрямованість особистості на навколишній світ, яка характеризується такими властивостями, як активність і вибірковість, бажання пізнати предмети і явища навколишнього світу і відбувається на позитивному емоційному тлі. Процес формування і розвитку пізнавального інтересу здійснюється, перш за все, в навчальній діяльності. Пізнавальний інтерес виражається в прагненні пізнати нове, невідоме [2].

Великий вплив пізнавального інтересу виражається в наступному, він дозволяє формувати об'єктивні цінності навчання, дає силу, легкість, інтенсивність і швидкість навчання, надає пізнавальній діяльності особистого значення, сприяє продуктивності.

Пізнавальний інтерес є важливою частиною навчання, так як цей процес також є вирішальним фактором у формуванні особистості людини. Життя без пізнавального інтересу стає менш важливим, так як в цьому випадку особистість людини позбавляється значимого стимулу, пізнавальний інтерес в нашому житті має величезний вплив на різні психічні процеси, такі як: мислення, пам'ять, увага, уява.

Проаналізувавши вищесказане, можна зробити висновок, що пізнавальний процес – це самостійна спрямованість людини, яка має стійкий мотив до навчання в різних сферах. Застосування різних методів при формуванні пізнавального інтересу дозволяють створити позитивні умови, для того щоб відбувалося максимально продуктивне формування пізнавального інтересу в учнів з інтелектуальними порушеннями, прояви їх творчої особистості, розвитку їх здібностей, які в подальшому можуть стати їм у нагоді. Якщо розглядати з психологічної точки зору, то для формування інтересу характерні наступні почуття і емоції пов'язані з пізнавальним інтересом: здивування, обдумування, бурхлива фантазія і уява, а також почуття успіху від виконаної роботи. Ключовою одиницею пізнавального

інтересу можна назвати розумовий процес. Думки, бажання і емоції, що лежать в їх основі, дуже тісно «взаємодіють» один з одним в особистих інтересах.

Таким чином, пізнавальний інтерес є невід'ємною частиною загального визначення інтересу, дозволяє акцентувати увагу на засвоєнні певної діяльності, обдумуванні отриманих знань, а також сприяє самостійному пошуку рішення в пізнавальній діяльності.

Вчені-дефектологи Г.Є. Сухарева, С.Л. Рубінштейн у своїх роботах вказували, що основна своєрідність пізнавальної діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями – це низький рівень пізнавального інтересу і основних психічних процесів. Важливим засобом підвищення ефективності навчання таких школярів є корекційно-розвиваюча робота, яка органічно поєднується з навчальним процесом. Питання особливостей пізнавальної діяльності та особистості таких учнів добре розроблені у вітчизняній дефектології [3; 4].

Відомо, що при інтелектуальних порушеннях виявляється порушеною вже перша ступінь пізнання – сприйняття. Дослідження психологів В.Г. Петрова, Ж.І. Шиф вказують, що головним недоліком є порушення узагальненості сприйняття, його уповільнений темп і вузькість сприйняття, що позначається на можливостях розуміння матеріалу. Сприйняття тісно пов'язане з мисленням. Якщо учень сприйняв лише зовнішні сторони матеріалу, не вловив головне, внутрішні залежності, то розуміння, засвоєння і виконання завдання буде ускладнене [5; 6].

Як показує дослідження В.Г. Петрова операції аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, абстракції, конкретизації у дітей з інтелектуальними порушеннями недостатньо сформовані і мають своєрідні риси, в зв'язку з тим, що їх розвиток йде в умовах неповноцінного почуттєвого пізнання, мовленнєвого недорозвинення, обмеженої практичної діяльності [5].

Для учнів з інтелектуальними порушеннями оволодіння навчальними поняттями – дуже складний процес. Причина – особливість їх пізнавальної діяльності: недостатня диференційованість сприйняття, нечіткість і бідність уявлень, пасивність мислення, інертність, зниження спрямованості на пошук істотного в об'єктах і явищах, скруті в абстрагуванні, узагальненні, неповнота відтворення, відсутність конкретизації.

Успіх в засвоєнні знань, формуванні активності пізнавальної діяльності може бути досягнуто тільки при гармонійному поєднанні всіх засобів і можливостей навчання в тому числі і розвиваючих дидактичних ігор.

А.В. Запорожець підкреслював: «Нам необхідно добитися того, щоб дидактична гра була не тільки формою засвоєння окремих знань, умінь, а й сприяла б загальному розвитку дитини» [7].

Дидактична гра сприяє повноцінному розвитку особистості, формує інтерес до навчання, психічні новоутворення, навчальні вміння і навички, самостійність в роботі, самоконтроль і самооцінку, адекватні взаємини в соціумі, знімає напругу, розширює і поглиблює пізнавальні інтереси, бажання і здатність вчитися. Мета гри на початку уроку – організувати та зацікавити дітей з інтелектуальними порушеннями, стимулювати їх активність; в середині уроку – вирішувати завдання по засвоєнню теми; в кінці – гра може носити пошуковий характер. Дидактичні ігри допомагають в різноманітній формі перевірити і закріпити знання учнів.

Велику роль у формуванні пізнавальної діяльності в учнів з інтелектуальними порушеннями відіграють і інформаційно-комп'ютерні технології (ІКТ). У комп'ютер можна вкласти цікаву інформацію у вигляді тексту, вікторини, карт і схем. З їх допомогою можна обробити інформацію, представити її наочно, підвести підсумки.

Розвиває пізнавальний інтерес в учнів на уроках природознавства робота з натуральними об'єктами, муляжами, картинами, проведення дослідів, а також нетрадиційні форми проведення уроків: рольова гра, диспут, урок-подорож, вікторина, КВН та ін.

Формування пізнавальної діяльності в учнів на уроках – найбільш істотна умова, що забезпечує якість навчання. Учитель не тільки активізує розумову діяльність в даний момент, але і направляє її до наступного рішення різних завдань. Як відомо, стійкий пізнавальний інтерес формується при поєднанні емоцій і раціональності в навчанні. Ще К.Д. Ушинський підкреслював, як важливо серйозне заняття зробити для дітей цікавим. Воно не тільки захоплює, змушує задуматися, а й розвиває самостійність, ініціативу і волю дитини, привчає зважати на інтереси товаришів [8].

Використання ігрових технологій в навчанні є найбільш ефективним засобом підвищення якості знань учнів на уроках. Введення в процес навчання ігор сприяє поглибленню пізнавального інтересу, підвищення мотивації навчальної діяльності, розвитку комунікативних умінь. Одна з істотних завдань використання ігор на уроках – формування навичок самостійної роботи, розвиток пізнавальної активності.

Важлива роль у формуванні пізнавального інтересу в учнів з інтелектуальними порушеннями належить педагогічним працівникам. «...І.Г. Єременко, аналізуючи діяльність дефектологів допоміжних шкіл, стверджував, що педагогічне керівництво учнями спеціальних шкіл має здійснюватися специфічно, в повній відповідності з особливостями пізнавальної діяльності розумово відсталих дітей. Він наголошував на необхідність суворого дотримання системи наукових принципів педагогічної діяльності учителя. Також вказував на особливі риси педагога, завдяки яким він зможе зацікавити дітей навчальною роботою, знайти правильну форму спілкування з ними і найдієвіші форми їх виховання» [9].

Завдання вчителя спеціальної школи – мотивувати учня в його заняттях при вивченні природознавства, стимулювати пізнавальну активність і самостійність, індивідуалізувати і диференціювати процес навчання. Цьому сприяє використання тематичних слайдів, текстів, малюнків, фотографій, графіків тощо. Іноді загадка, ребус, шарада використовуються як організаційний момент. Вони допомагають зняти втому, підняти емоційний

тонус, мобілізувати увагу, переключити з конфліктної ситуації, що виникла на перерві. Таким чином, за допомогою ігор діти краще засвоюють складові елементи об'єкта, закріплюють існуючі закономірності, істотні, головні ознаки. У них коригуються логічне мислення, пам'ять, упорядковуються такі розумові операції як індукція і дедукція, аналіз, синтез, узагальнення і конкретизація.

Сьогодні популярність проблеми допомоги дітям з порушеннями інтелекту істотно зростає. Підвищення числа людей з відхиленнями в розвитку кардинально змінило характер ставлення до них з боку суспільства. Це стало додатковою причиною розвитку корекційної педагогіки і збільшило її значимість в соціумі. Створена в країні система освіти враховує необхідність корекції вад психофізичного розвитку дитини з інтелектуальними порушеннями, визначає деяке коло знань, займається розробкою практичних умінь, формуванням позитивних якостей особистості і відкриває можливість самостійного життя і інтегрування в соціум.

Висновки. Таким чином, формування пізнавальної активності учнів з порушеннями інтелекту на уроках природознавства – це педагогічна система впливу викладача, сконцентрована на розвитку у таких учнів здатності до оволодіння новітніми знаннями, новими прийомами діяльності, потреби в осягненні, в освіженні інформації і перетворенні навколишньої дійсності через засвоєні знання, вміння і навички.

Список використаних джерел

1. Сухомлинский В.А. О воспитании. М., 1979
2. Трикоз С. В. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 40 с.
3. Сухарева Г. Е. Клинические лекции по психиатрии детского возраста. М : Медгиз, 1955. 459 с.
4. Рубинштейн С. Я. Психология умственно отсталого школьника. Изд. 3. М. : Просвещение, 1986. 192 с.
5. Петрова В.Г. Психология умственно отсталых школьников: Учебное пособие. М. : Академия, 2002. 160 с. (Высшее образование)
6. Шиф Ж. И. Особенности умственного развития учащихся вспомогательной школы. М. : Просвещение, 1965. 343 с.

7. Запорожец А. В. Избранные психологические труды : В 2-х т. Т. 1. Психическое развитие ребенка. М. : Педагогика, 1986. 320 с.
8. Ушинський К. Д. Про виховання. За ред. Курак О. Історія педагогіки. 2003. С. 79 – 92.
9. Гладуш В. А. Тенденції розвитку теорії і практики післядипломної освіти дефектологів в Україні (1950–1990 рр.) / В. А. Гладуш // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. Вип. 19. У двох частинах, частина 1. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2012. – С. 59–69.

Матеріали подані в авторській редакції